EVA TEMA #23
FORSKNING OG NY VIDEN OM DAGTILBUD

DANMARKS EVALUERINGSINSTITUT

SMÅ GRUPPER I LYSET AF PANDEMIEN

INDBLIK
Udfordringer og muligheder ved små børnegrupper

VOXPOP
FOA, FOLA, Børns Vilkår, BUPL og KL om et år med corona

DAGTILBUDSLEDER:
"Det store fællesskab kan noget særligt"

REPLIK

Erfaringer under corona

EVA TEMA – Nr. 23
SMÅ GRUPPER I LYSET AF PANDEMIEN

© Danmarks Evalueringsinstitut 2021

Eftertryk med kildeangivelse er tilladt

Redaktion
Dina Celia Madsen (ansvh.)
Marie Louise Poulsen
Laura Detlefsen
Line Buer Bjerre
Sarah Hesseldal

Design
BGRAPHIC

Fotos
Colourbox
Regnbuen

Illustrationer
BGRAPHIC

Tryk
Rosendahls

ISBN
TRYKT 978-87-7182-521-3
WEB 978-87-7182-520-6

ISSN
TRYKT 2596-5353
WEB 2596-5352

I disse dage står pædagogisk personale og ledere i landets dagtilbud midt i de store ændringer, som pandemien har ført med sig. De har arbejdet på højtryk i over et år nu. For mens fx skoler og gymnasier har været lukket periodevis, har dagtilbuddene været åbne siden den akutte nedlukning af hele samfundet i marts og april sidste år. Pandemien har derfor også tydeliggjort, at pædagogisk personale er frontpersoner i samfundet. De er helt afgørende for børns liv, familiers liv og derfor hele samfundets sammenhængskraft. Rytmer i mange familier er blevet vendt på hovedet af hjemmearbejde og hjemmeskoling, og dertil har nogle forældre været pressede af en trængt økonomi. Mange børn har ekstra brug for tryghed og for at opleve, at de bliver set og hørt. Samtidigt skal ledelse og pædagogisk personale hver dag få pædagogiske og sundhedsfaglige perspektiver til at gå op – med grundige håndvasksessioner, afvaskning af legetøj og udeliv i al slags vejr.

At skabe dagtilbud af høj kvalitet i disse måneder kræver derfor et enormt omstillingsarbejde, hvor ledere og pædagogisk personale knokler for at finde gode løsninger for fortsat at understøtte alle børns trivsel, læring, udvikling og dannelse. De nye krav har derfor understreget betydningen af pædagogisk dømmekraft og faglighed. Ligesom pandemien har åbnet for nye løsninger og konkrete ændringer i organiseringen af hverdagen, som ifølge undersøgelser fra både EVA, VIVE og Børns Vilkår har styrket børnenes trivsel i foråret. Det skyldes blandt andet arbejdet med små børnegrupper. En forsker her i magasinet siger: "Vi ser tættere relationer mellem børnene i de små grupper. Børn, der har været vant til at blive italesat som de, der ikke kunne komme med i leg og som slog eller drillede, bliver pludselig inkluderet i fællesskabet." Derfor stiller vi i dette EVA TEMA skarpt på erfaringer med små børnegrupper i lyset af pandemien – både det, der har fungeret og det, der er udfordrende.

Der er mange perspektiver på erfaringer under pandemien, og i magasinet ser vi ud over det danske dagtilbudslandskab, når FOA, FOLA, BUPL, KL og Børns Vilkår udpeger det, de ser som de allervigtigste erfaringer at tage med videre. Og selvfølgelig får praksis også ordet, når dagtilbudsleder Stine Skytte viser os, hvordan pandemien gjorde hende opmærksom på, hvor stor betydning det store fællesskab også har for børnene.

Vi er endnu ikke nået til det berømte lys for enden af tunnelen. Men mens erfaringerne er friske, er det oplagt at reflektere over, hvilke gode idéer vi kan arbejde videre med i morgen, i overmorgen og til næste år, når verden er en anden. Og gøre hverdagen i den nære fremtid endnu bedre end den var, før corona trak tæppet væk under os alle.

God læselyst.

Dina Celia Madsen
Chef for dagtilbud
Danmarks Evalueringsinstitut

DIN INDGANG TIL FORSKNING OM DAGTILBUD FOR BØRN

KVALITETSVURDERET FORSKNING I DAGTILBUD

Forskningsdatabasen NB-ECEC.org, der står for Nordic Base of Early Childhood Education and Care, samler hvert år kvalitetsvurderet forskning i dagtilbud fra Danmark, Norge og Sverige. EVA TEMA-hæfter tager afsæt i forskning fra forskningsdatabasen, samt i anden viden og undersøgelser om dagtilbud.

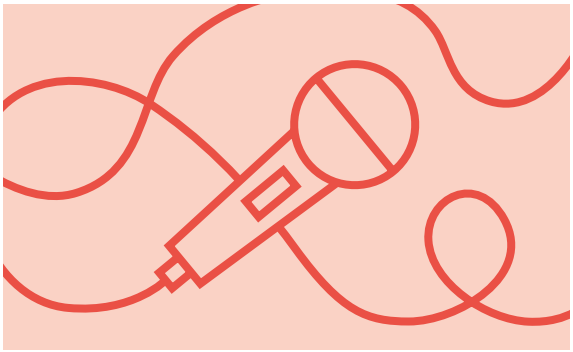
INDHOLD

INDBLIK 4

Udfordringer og muligheder ved små børnegrupper

Forskere og EVAs chef for dagtilbud: Sådan får børnene glæde af at være i små grupper.

VOXPOP 10

Erfaringer fra et år med corona

FOA, FOLA, Børns Vilkår, BUPL og KL om de vigtigste erfaringer fra det sidste år.

CASE 13

Leder: Det store fællesskab kan noget særligt

Små grupper giver tryghed, men det store fællesskab giver særlige følelser og oplevelser, siger Stine Kart Skytte, der er dagtilbudsleder i Regnbuen i Brønshøj.

DIALOGKORT 15

Videre med små børnegrupper – hvordan?

Her får I en kickstart til en fælles faglig drøftelse af jeres videre arbejde med små grupper.

INDBLIK

Pandemien har fået os til at gentænke muligheder og udfordringer ved små børnegrupper

Små børnegrupper fremhæves som en positiv erfaring midt i en meget vanskelig tid. Men i det videre arbejde med små grupper er det afgørende at fokusere på kollegial sparring og børnenes medindflydelse.

Af Marie Louise Poulsen

Vi har sagt det så mange gange. "Sikke et mærkeligt år!" og "Lad os håbe, at det snart bliver bedre". Forældre og pædagogisk personale har sagt det til hinanden over hegnet, når børnene er blevet afleveret udenfor. Og kolleger i dagtilbuddene har sagt det til hinanden over skulderen, når de er mødtes på legepladsen med hver deres lille gruppe af børn.

Men pandemien er ikke slut, og hverdagen i dagtilbuddene er ej heller blevet lettere. Her står ledelsen og pædagogisk personale stadig midt i den storm af forandringer, der har været nødvendige for at leve op til myndighedernes retningslinjer og anbefalinger om hygiejne og afstand i en hverdag, der ellers er præget af tæt, fysisk kontakt. Mange steder betød det i praksis, at man i foråret og hen over sommeren opdelte børnene i mindre grupper, så en fra det pædagogiske personale var sammen med de samme få børn hver dag over længere tid. Nogle steder er de små grupper stadig en stor del af hverdagen. Nærhed blev et nøgleord i dagtilbuddene i en periode, hvor vi ellers skulle holde afstand. Og ifølge flere undersøgelser af forårets og sommerens pædagogiske praksis er små grupper noget, både ledelse og pædagogisk personale ønsker at arbejde videre med. Fordi mange har oplevet de små grupper som et lille pædagogisk lys i et mørkt år.

Små grupper gav øget trivsel i foråret 2020

Forsker Kirsten Elisa Petersen er lektor, ph.d. og programleder for forskningsprogrammet *Social eksklusion og pædagogik i velfærdsstaten* ved Danmarks institut for Pædagogik og Uddannelse, Aarhus Universitet. Fra marts sidste år til februar i år har hun arbejdet med forskningsprojektet *Dagtilbuddets indsatser og betydning for børn, forældre og pædagogisk personale under covid-19 pandemien.* Her har hun indsamlet viden om ledelsers og pædagogisk personales oplevelser af nedlukning, genåbningsfaser og hverdagens pædagogiske håndtering under pandemien. Og hun ser en gennemgående positiv erfaring med små grupper:

"Inddelingen i små grupper ser ud til at have påvirket børnenes emotionelle og sociale trivsel positivt. Det vil sige, at børnene både har oplevet bedre relationer til hinanden og har fået bedre plads. Det har fx vist sig ved, at børn, som ellers opleves som tilbageholdende, har fået selvværd til at foreslå legeaktiviteter og ser ud til at være gladere for at komme i dagtilbud hver dag. Faktisk kan vi se, at mange børn har trivedes bedre under pandemien," siger hun.

Og den erfaring er sådan set ikke overraskende, tilføjer hun:

"Vi ved i forvejen fra forskningen, at børn i mindre grupper udviser bl.a. bedre sociale interaktioner og færre tegn på stress. Men det er også vigtigt at huske, at mange dagtilbud under den første genåbning i foråret og forsommeren oplevede en række særlige vilkår. Der var mange steder lidt færre børn, men samme antal personale – måske endda med mindre sygdom."

Øget trivsel hos de børn, der har været i dagtilbud

EVA's undersøgelse *Opsamling af erfaringer gjort under COVID-19 i danske dagtilbud* peger også på en øget trivsel blandt børnene. Mens næsten halvdelen af dagtilbudscheferne mener, at der både har været positive og negative konsekvenser for den samlede børnegruppes trivsel i foråret 2020, vurderer 42 %, at betydningen har været overvejende positiv. Ingen dagtilbuds-

> "Vi ved i forvejen fra forskningen, at børn i mindre grupper udviser bl.a. bedre sociale interaktioner og færre tegn på stress."
>
> Kirsten Elisa Petersen, lektor og ph.d.

Kirsten Elisa Petersen er lektor, ph.d. og programleder for forskningsprogrammet *Social eksklusion og pædagogik i velfærdsstaten* (SEP) ved Danmarks institut for Pædagogik og Uddannelse. Hun forsker især i udsatte børn, unge og deres forældre samt i den pædagogiske professions arbejde på tværs af forskellige institutionelle sammenhænge.

Karen Prins er lektor og ph.d. ved Institut for Pædagoguddannelse ved Københavns Professionshøjskole. Hun er tilknyttet forskningsprogrammet for *Chancelighed og gode børneliv i dagtilbud*. Hun forsker i dansk pædagogik med internationalt perspektiv og fokus på minoriteter i dagtilbud og i børns demokratiske erfaringer i dagtilbud.

Dina Madsen er chef for dagtilbud på EVA. Hun er ansvarlig for rapporten *Opsamling af erfaringer gjort under COVID-19 i danske dagtilbud – april til juni 2020*.

chefer mener, at vilkårene under genåbningen har haft en overvejende negativ betydning for trivsel, læring, udvikling og dannelse hos den samlede børnegruppe. Det fortæller Dina Madsen, der er chef for dagtilbud på EVA.

"En gennemgående erfaring hos både pædagogisk personale, ledelse og dagtilbudschefer er, at de små grupper i foråret skabte et roligere miljø. Børnene vidste, hvem de skulle lege med og hvem af det pædagogiske personale, de skulle være sammen med. Konflikter blev hurtigere løst i de små miljøer med tættere voksenkontakt. Og nogle steder oplevede pædagogisk personale, at gruppeinddelingen gav en tættere relation til børnene og børnene imellem, fordi man fulgte hinanden over tid."

Hun understreger, at billedet af børnenes trivsel er mere komplekst, når det gælder børn i udsatte positioner. For kun de børn, der har været i dagtilbud, har mærket en øget trivsel. I nogle dagtilbud har det været en udfordring, at fx børn fra familier i udsatte positioner slet ikke kom i dagtilbud:

"Selvom der i dagtilbud i foråret blev gjort en særlig indsats, lykkedes det ikke altid at få alle børn afsted og i dagtilbud. Børn, der har været hjemme, har selvfølgelig ikke oplevet de tiltag, fx små grupper, der var med til at styrke den samlede trivsel i foråret. Og det er en skam, for vores undersøgelse peger på, at særligt børn i udsatte positioner har haft glæde af de tiltag," siger hun.

Små grupper gavner særligt børn i udsatte positioner

Det resultat bakkes op af Kirsten Elisa Petersens forskning. Meget pædagogisk personale peger ifølge hende på, at børn i udsatte positioner har fået mere plads og ro:

"Det skyldes formentlig, at netop faste rammer, der deles med de samme få børn og en enkelt voksen passer rigtig godt til behovet hos mange børn, der er på kanten af fællesskabet eller kommer fra udsatte hjem. Ligesom mindre legetøj på hylderne og færre valg, fx i forhold til hvor man kan lege på legepladsen, og hvem man kan lege med, ikke har gjort deres dag dårligere," siger Kirsten Elisa Petersen.

Forskningsinterview med en række dagtilbudsledere peger på, at det pædagogiske personale har fået mulighed for at være mere opmærksomme på udviklingen hos børn i udsatte positioner:

"Personalet har kunnet følge hvert enkelt barn i den lille gruppe nøje og fx kunnet få øje på det nye, barnet har erfaret og lært i de sidste fjorten dage. Det giver et andet syn på barnet. I nogle tilfælde har det ført til, at den udsatte

Opsamling af erfaringer gjort under COVID-19 i danske dagtilbud – april til juni 2020

EVA har i en rapport for Børne- og Undervisningsministeriet undersøgt erfaringerne fra genåbningen af dagtilbuddene med særligt fokus på perioden fra midt-april frem til sommerferien. Undersøgelsen er gennemført i efteråret 2020.

Undersøgelsen baserer sig på en national interviewundersøgelse blandt dagtilbudschefer samt en interviewundersøgelse i ti kommuner. I alt har 73 dagtilbudschefer deltaget i undersøgelsen. Interviewundersøgelsen består af interview i ti kommuner med repræsentanter fra forvaltninger, dagtilbud og forældre. I alt er der gennemført 46 interviews.

TIDSLINJE: I 1882 satte Skolehygiejnekommissionen hygiejne og håndvask blandt børn i centrum

Håndvask har fyldt meget i den pædagogiske hverdag det seneste år. Men hvornår begyndte vi egentlig at vaske hænder og være opmærksomme på hygiejne? Tidslinjen er udviklet i samarbejde med Ning de Coninck-Smith, der er professor på Danmarks Institut for Pædagogik og Uddannelse, og viser udviklingen i samfundets fokus på hygiejne på børneområdet.

1847

Læger opdager betydningen af håndhygiejne. Den ungarske læge Ignaz Semmelweis påviste, at patienternes dødelighed faldt, når lægerne vaskede hænder imellem møder mellem forskellige patienter.

1882

Danmark får Skolehygiejnekommission. Der bliver sat fokus på hygiejne og renlighed på skolerne, og det får betydning for, hvordan man bygger nye skoler. I byerne blev der opsat håndvaske, og eleverne fik bade på skolen. Med kommissionen kom der en særlig opmærksomhed på, at hygiejne og renlighed er vigtige sygdomsforebyggende elementer.

1921

"Ro, regelmæssighed og renlighed" bliver tre populære hovedregler, da Sundhedsstyrelsen udgiver en vejledning i det spæde barns pasning og ernæring. De tre r'er vidner om, at barnet skal vænnes til at få mad, bades og pusles på bestemte tidspunkter. I dag vil mange mene, at vi i højere grad sætter barnets egne perspektiver i centrum.

1931

Den københavnske sundhedskommission udsender to regulativer, der danner nye normer for indretning af daginstitutioner. Alle institutioner skal godkendes af sundhedsmyndighederne. Lokalerne skal være lyse og solrige, gulvene skal vaskes dagligt, og vuggestuebørnene skal kunne sove i frisk luft. I børnehaverne skal der være garderober, toilet, bad og køkken samt rum til leg, hvile, spisning og en isolationsstue til syge børn.

1935

Kredslæge J.S. Møller fra Kalundborg undersøger hygiejnen på skolerne i området. Han finder, at mulighederne for håndvask var begrænsede, toiletforholdene dårlige, og drikkevandet ofte var inficeret med colibakterier. Undersøgelsen bliver en milepæl og anledning til en række nye krav til hygiejne, der kommer i forbindelse med den nye folkeskolelov et par år senere.

position ophører, og at barnet får en anden plads i børnegruppen," siger Kirsten Elisa Petersen og forklarer:

"Børn, der før har oplevet at blive italesat som de, der ikke kunne komme med i leg og som slog eller drillede, bliver pludselig inkluderet af de andre børn og får anerkendelse af pædagogisk personale. De får lov til at opleve glæden ved at være med i en leg, som pædagogisk personale måske har sat i gang, og som kan fortsætte med de samme kammerater dagen efter. De har oplevet en genkendelighed og mulighed for fordybelse i hverdagen, som har gavnet deres trivsel."

Mulighed for fordybelse uden forstyrrelse

Fordybelse er netop også et af de positive nøgleord, som pædagogisk personale ifølge EVA's undersøgelse forbinder med forårets genåbning. Og det skyldes blandt andet også de små børnegrupper.

"Den fysiske opdeling mellem børnegrupperne betød, at pædagogisk personale var uforstyrrede sammen med børnene, uden at hverken børn eller personale gik til og fra, og uden at kolleger eller forældre kiggede ind og kom til at afbryde en igangværende aktivitet," siger Dina Madsen.

Hun forklarer, at vi fra forskningen ved, at børns leg afbrydes, når pædagogisk personale går til og fra. Så når pædagogisk personale forbliver tæt på børnegruppen eller et barn i længere tid, giver det børnene mulighed for at fordybe sig i leg.

Personalet savner kollegial sparring og børnene kan savne vennerne

Men der er også en bagside af medaljen. EVA's undersøgelse peger på, at både ledelse og pædagogisk personale har savnet den uformelle kollegiale sparring under pandemien:

"Nogle oplevede at stå alene med den pædagogiske praksis. Afstandskravene afskar dem til en vis grad fra sparring med deres kolleger. Vi ved, at unge medhjælpere nogle steder har stået alene med tre-fire vuggestuebørn uden mulighed for at spejle sig i kollegiale rollemodeller. De har savnet sparring," siger Dina Madsen.

Og så viser både EVA's og Børns Vilkårs undersøgelser, at flere børn har oplevet det som hårdt, hvis de har været adskilt fra gode venner og pædagogisk personale, de er knyttet til.

→

1983

Sundhedsstyrelsen udsender nye retningslinjer om hygiejne til skoler og daginstitutioner. De har til formål at undgå spredning af smitsomme sygdomme blandt børn og unge. Sundhedsstyrelsen lægger vægt på, at personalet og børnene altid skal vaske hænder efter bleskift, toiletbesøg og spisning for at hindre spredning af sygdom.

2009

Rådet for Bedre Hygiejne arrangerer for første gang sin kampagne *Hygiejneugen*, der sætter fokus på vigtigheden af at sikre bedre hygiejne derhjemme, på arbejde, i skoler, dagtilbud og andre steder. Der blev blandt andet uddelt materiale om håndhygiejne ved daginstitutioner for at minde forældre om, hvor stor betydning god håndhygiejne har for deres børn. Hygiejne ugen bliver fortsat afholdt hvert år.

2018

Hygiejne indgår i den styrkede pædagogiske læreplan som en del af det fysiske børnemiljø og som en forudsætning for et godt pædagogisk læringsmiljø hele dagen. Her kan dagtilbuddene fx have en bevidst pædagogisk tilgang til håndvask eller brug af hjemmesko for at hæve hygejneniveauet og reducere sygdom og derigennem skabe bedre rammer for trivsel og læring hos børnene.

2020

Coronavirus rammer Danmark og sætter helt nye retningslinjer for dagtilbuddene i forhold til hygiejne. Det gælder fx hyppig rengøring samt vask af legetøj og sengetøj, mens også håndvask får en mere fremtrædende rolle i børnenes hverdag. Det bliver blandt andet lavet nye vaske-hænder-sange, som kan gøre håndvasken lidt sjovere.

Kilder: Sundhedsstyrelsen, Rådet for Bedre Hygiejne, retsinformation.dk, Gjerløff, A.K. & Jacobsen, A.F. (2014). Dansk skolehistorie bind 3 – Da skolen blev sat i system. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag, de Coninck-Smith, N. (2011). Barndom og arkitektur. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

Små grupper kan udfordre børnenes medindflydelse

Karen Prins er lektor og ph.d. ved Institut for Pædagoguddannelsen ved Københavns Professionshøjskole og forsker i børns muligheder for medbestemmelse. Hun har undersøgt betydningen af restriktionerne for hverdagen i daginstitutioner. Hun er enig i, at gruppeinddeling, som børn ikke selv har indflydelse på, og hvor de bedste venner ikke er, kan påvirke barnets trivsel negativt. Ligesom barnet kan savne lige den pædagog eller medhjælper, som barnet er stærkt knyttet til.

"Vokseninddelte grupper kan føre til en følelse af ensomhed, som potentielt kan vare i lang tid, fordi gruppeinddelingen fx sker for flere måneder ad gangen."

Også andre begrænsninger har betydning for barnets trivsel, siger hun:
"Det kræver en stor pædagogisk indsats at sikre børnenes interesser, når hver gruppe får tildelt en afgrænset legezone på legepladsen. Barnets bevægelsesfrihed bliver indskrænket. Og dermed også muligheden for at søge derhen, hvor barnets nysgerrighed fører det," siger hun.

Børns medbestemmelse har fået nye former under pandemien

Omvendt betød begrænsningerne også, at pædagogisk personale mange steder tænker medbestemmelse på nye måder, siger Karen Prins:

"Flere steder har pædagogisk personale involveret børnene i beslutninger om legepladsen. I en børnehave havde de modtaget nogle paller, der skulle hjælpe dem til at inddele legepladsen i zoner og skabe meningsfulde rum. Pædagogerne inviterede børnene til at være med til at bestemme, hvordan pallerne skulle bruges, og hvor de skulle stå. Børnene var hermed med til at undersøge og skabe legepladsens muligheder," fortæller hun.

> "Medbestemmelse handler om, at børn reelt har mulighed for at overskue og tage stilling til deres muligheder. Det har de fx, når de kender det sted, de leger, og det legetøj, de kan bruge."
>
> Karen Prins,
> lektor og ph.d.

Mange institutioner har været rigtig meget på tur i perioden. Karen Prins fortæller her om en institution, der hver dag tog på udflugt og besøgte det samme sted i en skov. De fik mere og mere ejerskab over stedet.

"Til sidst begyndte børnene at foreslå pædagogen, hvad de skulle lave derude," siger Karen Prins.

Eksemplerne viser også, at restriktionerne har ramt ned i meget forskellige virkeligheder. Og at store legepladser har gjort det lettere at skabe flere alsidige være- og legezoner, ligesom gode muligheder for udflugter har været en fordel.

Medbestemmelse handler også om at kende og overskue sine muligheder

Men grundlæggende mener Karen Prins, at pandemien har været med til at vise, at børnenes medbestemmelse på dagen også handler om deres forudsætninger for at udøve indflydelse:

"Medbestemmelse handler ikke kun om, at børn skal kunne sige: Jeg vil lege med bilen i dag, og jeg vil gøre det lige ved siden af rutsjebanen. Medbestemmelse handler om, at børn reelt har mulighed for at overskue og tage stilling til de muligheder, de har. Det har de fx, når de kender det sted, de leger, og det legetøj, de kan bruge."

Hun forklarer, at de små grupper har givet personalet mulighed for over tid at følge i børnenes spor på en anden måde, end når de skifter børnegruppe flere gange dagligt.

"Personalet har haft større mulighed for at høre hvert barns stemme og helt konkret at lære børnene meget bedre at kende, også de børn, der er på kanten af fællesskabet. Dermed kan de også bedre reagere på børnenes kommunikation, fx kropssprog og andre signaler," siger hun.

Pandemien har vist os små gruppers potentialer og faldgruber

Ifølge Kirsten Elisa Petersen har pandemien og undtagelsestilstanden sat spot på en række vigtige dilemmaer i tilrettelæggelsen af den pædagogiske praksis:

"Små grupper med faste rammer, tilrettelagte aktiviteter og hjælp til leg har bragt noget positivt med sig for mange børn. Men arbejdet kræver en særlig pædagogisk opmærksomhed, fx for at give børnene medindflydelse. Og så kræver faste, små grupper et antal personale og ressourcer, som mange dagtilbud i dag ikke har," siger hun og tilføjer:

"Men det ændrer ikke på, at pandemien har været en øjenåbner, også i forhold til børn i udsatte positioner. Vi må som dagtilbud, forvaltning og forældre spørge os selv: 'Hvor meget kan vi reducere vores forståelse af, hvem der er udsat, hvis vi i stedet for at se på børnene ændrer rammer og strukturer i institutionen?'"

Dina Madsen mener også, at pandemien har givet os et nyt udgangspunkt for at overveje betydningen af det pædagogiske læringsmiljø.

"De hårde vilkår har vist os, at rammer og kontekst i det pædagogiske læringsmiljø har afgørende betydning for, om og hvordan børn har mulighed for at deltage i fællesskabet. Vi har fået skærpet opmærksomheden på mulighederne for inkluderende praksisser gennem arbejdet med små grupper. Det er i mine øjne en meget vigtig læringspointe at få frem."

Hun mener, at de nyligt høstede erfaringer bakker forskningen op i, at små grupper har store potentialer. Men at det kræver pædagogiske overvejelser at udnytte de potentialer.

"Det handler om, hvordan det pædagogiske personale arbejder med børnene i de små grupper– med samspil, legemuligheder og aktiviteter. Man kan ikke bare sige, at nu indretter vi os med små grupper hver dag kl. 10-11, for så får man ikke de tætte relationer, der opstår over tid."

Hun mener, at pandemien har bekræftet forskningen i, at små grupper kan meget godt, men også vist os en række indbyggede dilemmaer i små grupper, som man skal være pædagogisk opmærksom på.

"Små grupper giver helt konkret mulighed for at lære børnene meget bedre at kende, også de børn, der kan befinde sig i en udsat position. Omvendt kan små grupper indskrænke børnenes indflydelse på, hvor og hvem de vil lege med. Og så skal vi huske, at muligheden for at være mange sammen også giver børnene en særlig følelse af tilhørsforhold og fællesskab, som vi skal bevare."

> "Det handler om, hvordan det pædagogiske personale arbejder med børnene i de små grupper. Man kan ikke bare sige, at nu indretter vi os med små grupper hver dag kl. 10-11, for så får man ikke de tætte relationer, der opstår over tid."
>
> Dina Madsen,
> chef for dagtilbud på EVA

Hvis du vil vide mere

Danmarks Evalueringsinstitut (2021). *Opsamling af erfaringer gjort under COVID-19 i danske dagtilbud - april til juni 2020.* Opdragsgiver: Børne- og Undervisningsministeriet.

VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd. (2021). *Trivsel og hverdagsliv i danske småbørnsfamilier under covid-19-nedlukningen foråret 2020.* Udgivet aug. 2020.

Mortensen, Nøhr, & Lindeberg (2020). *Genåbning af børnehaver efter coronavirus/ COVID-19. Resultater af spørgeskemaundersøgelse til børnehaveledere om erfaringer fra genåbning.* VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd. Udgivet aug. 2020.

Børns Vilkår (2020). *Børns oplevelser af at være i børnehave under genåbningen af Danmark.* Udgivet jun. 2020.

BUPL (2020). *2. fase af genåbningen – hvordan opleves den for pædagoger og ledere i daginstitutioner?* Udgivet jun. 2020.

Grumløse, S. P., Marschall, A., Prins, K. (2021). *Pædagogik i skyggen af corona – En kulturanalytisk undersøgelse af pædagogers perspektiver på hverdagen efter genåbningen af daginstitutionerne.* DPT 2021, nr 2 (forventes juni 2021)

Petersen, K. E. (2021). *Dagtilbuddets indsatser og betydning for børn, forældre og pædagoger under COVID-19 pandemien.* DPU, Aarhus Universitet (forventes ultimo april 2021).

Qvortrup, A., Nielsen, A., Lomholt, R., Christensen, V., Lundtofte, T. E. (2020). *Børns socio-emotionelle tilstand under genåbningen af dagtilbud og skoler efter COVID-19-nedlukningen.* Syddansk Universitet. Udgivet aug. 2020.

Qvortrup, A., Lundtofte, T. E., Christensen, V, Qvortrup. L., Wistoft, K., Lomholt, R., Nielsen, A., Clark, A. (2021). *Genåbningen af børnehaver efter Covid-19-nedlukninger. Et børne- og forældreperspektiv.* Syddansk Universitet og DPU, Aarhus Universitet. Udgivet jan. 2021.

Qvortrup, A., Lundtofte, T. E., Christensen, V, Qvortrup. L., Wistoft, K., Lomholt, R., Nielsen, A., Clark, A. (2021b). *Genåbningen af børnehaver efter Covid-19-nedlukninger. Et personaleperspektiv.* Syddansk Universitet og DPU, Aarhus Universitet. Udgivet jan. 2021.

Danmarks Evalueringsinstitut (2020). *Læringsmiljø i kommunale børnehaver.* National undersøgelse.

VOXPOP

Erfaringer fra et år med corona

Hele dagtilbudslandskabet – børn, forældre, pædagogisk personale, ledere og kommuner – har mærket forandringerne og måttet omstille sig, improvisere og prioritere. FOA, FOLA, Børns Vilkår, KL og BUPL giver her hvert sit bud på vigtige erfaringer, som dagtilbuddene kan tage med sig fra det seneste år med corona.

Af Sarah Hesseldal

Legen kan blomstre i mindre grupper

Kim Henriksen, formand Pædagogisk Sektor, FOA

Hvad har det seneste år med corona vist os er særligt vigtigt i den pædagogiske praksis?

Vi har snakket om de mindre børnegrupper i mange år, og under den første genåbning blev vi bekræftet i, at det var supergodt for børnene. Man var i tæt dialog med børnene, og det enkelte barn blev set og hørt. Der var mange gode tilbagemeldinger fra pædagogisk personale, hvor man gjorde sig nye erfaringer. Det var godt for det barn, der ikke altid blev set, for her blev det set på en anden måde. Og i de mindre grupper kan det pædagogiske personale være med til at inspirere legen på en anden måde, så legen kan komme til at blomstre mere.

Hvad skal der til for, at dagtilbuddene kan tage disse erfaringer med sig?

Vi er ikke kommet ud af tunnelen endnu, så det er svært at have helt skarpe bud på, hvad der skal til. Men det er klart, at der er noget, der taler ind i dagsordenen med minimumsnormeringer, når vi ser de positive erfaringer fra de små børnegrupper. Der er noget, der lige præcis taler for, at flere ressourcer i institutionerne vil kunne give adgang til at skabe de mindre grupper, som kan være med til at skabe det gode børnemiljø.

Forældrene skal tilbage i børnenes hverdag

Signe Nielsen, formand FOLA

Hvad har det seneste år med corona vist os er særligt vigtigt i den pædagogiske praksis?
Det første, der springer i øjnene er, at de små børnegrupper har gjort en afgørende forskel for børnenes trivsel i dagtilbuddene. At man nogle steder har været en fra det pædagogiske personale til tre-fire børn har gjort, at nogle børn trives bedre, har udviklet deres talesprog og har smidt bleen. Der er forældre, som har ringet til os og været dybt imponerede over, at de børn, som tidligere var nervøse for at komme af sted eller ikke udviklede sig i forhold til deres sprog, tog et kæmpe hop i de uger, hvor der de fleste steder var ekstra personale. Det er en vigtig erfaring, at en høj normering har gjort en forskel for børnenes udvikling og trivsel.

Hvilke udfordringer har du set i det seneste år, som det er vigtigt at være opmærksom på?
Vi har set nogle udfordringer omkring forældresamarbejdet. Forældrene har ikke følt, at de har været med i børnenes hverdag, fordi der ikke har været tid til at tale med det pædagogiske personale, når der bliver afleveret og hentet. Nogle har følt sig parkeret på sidelinjen. Jeg tror ikke, at man skal blive ved med at aflevere ude ved lågen, medmindre man har en god og inddragende samtale om, hvad der er godt og skidt ved det. Det betyder noget for både børn og forældre, at forældrene kommer med ind og ser det, børnene laver i hverdagen.

Grupper skal rumme både trygge relationer og nye venskaber

Malene Angelo, psykolog, Børns Vilkår

Hvad har det seneste år med corona vist os er særligt vigtigt i den pædagogiske praksis?
Vi kan forstå på børnene, at der har været nogle klare fordele. Men der har også været noget, som kunne stå i vejen for deres trivsel. Mange børn trives rigtig godt med at være opdelt i mindre grupper. Det gav nogle børn mulighed for at finde nye børn at lege med og få nye venner – især børn i periferien af børnegruppen. Men det er også vigtigt at tage hensyn til, at der også var børn, som gav udtryk for, at det var rart, når der var flere børn at lege med, og man kunne vælge selv. For nogle børn var det også svært ikke at være i gruppe med det pædagogiske personale, de var mest trygge ved. Det er altså vigtigt fremadrettet både at huske på børnenes behov for at være opdelt i mindre grupper og samtidig tage hensyn til det enkelte barns behov for at bevare relationer til børn og pædagogisk personale, de er trygge ved.

Hvordan kan dagtilbud arbejde videre med disse erfaringer?
Det er vigtigt, at man kigger på, hvordan man organiserer sig. Hvem tager fx imod børnene om morgenen? Så der én fra det pædagogiske personale, der står klar til at tage imod det enkelte barn, så man kan være nærværende og have den en-til-en-kontakt, som var så god for børnene i perioden under den første genåbning. Det kan godt være svært, og man må prøve at indrette sig, så man ved, hvem der har den opgave. Det er også vigtigt at holde fast i planlægningen af dagen, så man kan lave en god organisering i mindre grupper, hvor man er fleksibel i forhold til, at nogle børn har brug for at være sammen med bestemte børn og pædagogisk personale, mens andre bedre kan gå på tværs, afhængig af, hvor trygge de er, og hvad de har brug for støtte til.

Dagtilbuddene udvikler selv brugbare løsninger

Thomas Gydal Petersen, formand KL's Børne- og Undervisningsudvalg

Hvad har det seneste år med corona vist os er særligt vigtigt i den pædagogiske praksis?
Retningslinjerne har udfordret dagtilbuddene til at finde på interessante aktiviteter inden for de rammer, der var mulige. Det har vist sig at give en udvikling og nogle løsninger, som ikke kunne være tænkt i ministeriet, i forvaltningen eller på borgmesterkontoret. Det pædagogiske felt har fået mulighed for at udvikle sig på egne præmisser. Det er interessant politisk og ledelsesmæssigt at bygge videre på, hvordan vi kan bruge noget af den læring til at sætte den fagprofessionelle dømmekraft mere i spil.

Hvad er det vigtigt at være opmærksom på, når man vil arbejde med erfaringerne fra corona?
Der vil være nogle afvejninger og prioriteringer mellem de forskellige ting. Man må fx overveje at arbejde med mindre børnegrupper noget af tiden og for nogle børn i perioder, og ikke som et princip, der gælder for alle børn hele tiden. Det kan være for de børn, som profiterer mest af at have en organisering på den måde. Vi skal også være opmærksomme på, at vi først kan se, hvilke konsekvenser corona har haft for de børn, som vokser op i familier, hvor alting ikke kører på skinner, når alle retningslinjer forsvinder. Der er nogle vigtige ting, som vi skal have samlet op på.

Ledelsen skal tættere på den pædagogiske hverdag

Elisa Rimpler, formand BUPL

Hvad har det seneste år med corona vist os er særligt vigtigt i den pædagogiske praksis?
Først og fremmest har corona vist os, hvor vigtigt det er, at vi som profession og pædagoger holder fast i at have fokus på børneperspektiver. Særligt i den første tid i genåbningen fik vi nogle gode erfaringer med, hvordan man som pædagogisk personale meget bedre kan imødekomme børnenes behov og se deres perspektiver, når man har en mindre gruppe, man kan fordybe sig sammen med. Vi har også set, hvordan kreativiteten og pædagogikken blomstrer, når vi har en kommunal ledelse, der kommer helt tæt på. Der vil være god ræson i at vende ledelseskæden på hovedet og spørge mere nysgerrigt ind til, hvad der er behov for i dagtilbuddene. Hvis vi skal skabe en god pædagogisk praksis, er det vigtigste, at der er større dialog med og lydhørhed fra de øverste led i kommunerne.

Hvad skal der til for, at dagtilbuddene kan tage disse erfaringer med sig?
Det er vigtigt, at man taler med hinanden i den enkelte personalegruppe om, hvad der har fungeret godt og mindre godt. Det kunne fx være i forhold til forældrenes adgang til institutionen. Kan man arbejde med nye måder at gøre det på, som i højere grad kan give børnene og pædagogerne mere ro? Det kan også være, at man har fået gode erfaringer med, hvordan man kan tilgodese arbejdet i mindre grupper eller vil prioritere nogle af de gode rutiner omkring håndvask. Det er alt sammen noget, man har brug for at diskutere i den enkelte institution og personalegruppe. Det tror jeg også er noget, man er i gang med løbende.

CASE

Leder i Regnbuen:

"Det store fællesskab kan noget særligt, som pandemien tog fra os"

Stine Kart Skytte
Dagtilbudsleder i Regnbuen, Brønshøj

Af Marie Louise Poulsen

Små grupper giver børnene tryghed, men det store fællesskab giver nogle særlige følelser og oplevelser, som vi ikke skal snyde børnene for, siger Stine Kart Skytte, der er dagtilbudsleder i Regnbuen i Brønshøj.

Hvordan er jeres situation lige nu?
"Vi arbejder stadig med små grupper, forældreafleveringer udenfor og særlige krav til afstand og hygiejne i alle situationer. Vi forsøger at motivere hinanden til at blive ved at arbejde under de her retningslinjer, selvom vi er ved at være trætte."

Hvilken betydning har forandringerne for jeres pædagogiske arbejde?
"Vi arbejder målrettet med børnenes udvikling og trivsel. Men vi oplever, at der i denne periode er kommet flere børn i sårbare positioner. Balancen i flere hjem, der normalt er velfungerende, er kommet under pres på grund af en stram økonomi eller en presset hverdag med fx hjemmeskoling og hjemmearbejde. Det kræver et skærpet pædagogisk fokus. Vi står i etiske dilemmaer i relationsarbejdet med forældre. Der er i højere grad behov for, at vi spørger ind til situationen derhjemme – samtidigt med, at vi pga aflevering og afhentning udenfor ikke har haft så meget kontakt med forældrene som tidligere."

Hvordan har børnene oplevet forandringerne i hverdagen?
"Mange taler om, at børnenes medbestemmelse har været truet på grund af vokseninddelte børnegrupper og restriktioner på legepladsen. Men til daglig bestemmer børnene heller ikke alt. Det pædagogiske personale og ledelsen tager altid ansvaret for at designe miljøet og dagen. Det gælder både legezoner inde og ude og opdeling af børnene, fx når én gruppe skal på tur. I den planlægning tænker vi også børnegruppens muligheder, perspektiver og interesser ind. Da vi genåbnede i april 2020 og skulle inddele grupperne, var det vigtigste for os at skabe gode gruppedynamikker, der motiverer børnene til at få nye venner. Vi havde både blik for det enkelte barn og for de øvrige børn og tilknytningen til det pædagogiske personale."

Hvad har overrasket dig?
"Vi ved jo i forvejen, at det er godt for børn – især de yngste børn – at være i små grupper. Derfor er det snarere betydningen af store fællesskaber, der er blevet ekstra tydelig. Vi har i årevis haft en fast rutine, hvor børnehavebørnene og pædagogisk personale mødes til en stor samling udendørs kl. 14.00. Her synger vi, afholder konkurrencer og fejrer fødselsdage. Bagefter får vi eftermiddagsfrugt. Mange børn efterspurgte under genåbningsperioden i foråret den store fællessamling. Vi lyttede til børnene og traf en beslutning om at genindføre en fælles samling på legepladsen, selvfølgelig med afstand mellem grupperne. Vi er i forvejen udenfor hver morgen og eftermiddag, uanset vejret. Vi vurderede, at den gamle fællesskabsfølelse virkelig betød noget for børnenes trivsel."

Hvilken betydning har pandemien haft for jer som personalegruppe?
"Jeg oplever, at myndighederne hele tiden udsender nye og helt sikkert bedre retningslinjer og anbefalinger, men at der ikke følger nødvendige penge med til at efterleve dem. Vi er hele tiden i tvivl om, hvorvidt vi gør det rigtige, fx: 'Må jeg være i den her ende af gangen?' og 'Skal jeg spritte toiletbrættet af eller kun håndvasken?' Det er anstrengende for den enkelte, og desværre også dér, hvor konflikterne kan stå i kø – 'Det er da egoistisk af dig. Glemte du ikke lige at spritte af?' og 'Hvis du ikke vil lade dig teste i næsen, går det jo ud over os andre'. Vi er derfor fokuserede på, hvordan vi skærmer hinanden, så vi ikke falder fra hinanden som personalegruppe. Som leder siger jeg: 'Prøv at træde kammeratligt uden om den uenighed for at værne om arbejdsfællesskabet!' Derved er vi lykkedes med ikke at lukke konflikterne ind, og i stedet møde hinanden med et overbærende smil – og det samme gælder forældrene."

> "Vi oplever, at der i denne periode er kommet flere børn i sårbare positioner."
>
> Stine Karte Skytte,
> dagtilbudsleder i Regnbuen

Så hvilke vigtige erfaringer arbejder I videre med?
"Betydningen af god hygiejne. Vi har haft et lavere sygefravær, så vi håber på bedre økonomi til rengøring, så vi kan blive ved med at opretholde hygiejneniveauet. Og endnu større fokus på udeliv. Børnene lærer, at der ikke findes dårligt vejr, og pædagogerne har fået blik for, at alt, der kan læres indenfor, også kan læres i den friske luft udenfor. Men først og fremmest har vi erfaret, at et stort dedikeret fællesskab er enormt værdifuldt for både børnenes identitet og samhørighedsfølelse. Vi vil derfor blive ved med at værne om børnenes muligheder for at deltage i både små og store fællesskaber. Når jeg ser børnene løbe afsted for at nyde fællessamlingen udenfor, mærker jeg suset af et børneliv, der trives – trods pandemien."

Fakta om Regnbuen

Regnbuen er en integreret institution. I både vuggestuen og børnehaven er børnene inddelt i mindre grupper kaldt venskabsgrupper, hvor børnene kan støtte hinandens udvikling. Aktiviteter i både vuggestuen og børnehaven kan derfor målrettes de forskellige udviklingstrin, således at alle børn sikres passende udfordringer.

Legepladsen i Regnbuen er delt op af et rødt hegn. Dagtilbudsleder Stine står sammen med pædagogen Søren på den ene side af hegnet og kalder med et rør som lydkaster på børnene på den anden side.

DIALOG-
KORT

VIDERE MED SMÅ GRUPPER – HVORDAN?

Små grupper kan styrke børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Men små grupper kræver også pædagogiske overvejelser. Her får I en kickstart til en fælles faglig drøftelse af jeres videre arbejde med små grupper.

Pædagogisk organisering af små grupper før, under og efter corona

- Hvilke erfaringer har vi gjort os om børnenes oplevelser af at være i små grupper? Hvornår oplever vi, at børnene trives i små grupper, og hvornår gør de ikke?
- På hvilke tidspunkter og i hvilke situationer organiserer vi os i små grupper i hverdagen? Organiserer vi os fx i små grupper i leg, i overgange og/eller i rutinesituationer?
- Hvilke pædagogiske overvejelser gør vi os, når vi sammensætter små grupper? Er det fx de samme børn og pædagogisk personale, der er sammen over tid?
- Får børnenes interesser og perspektiver betydning for gruppesammensætningen? Og for det, vi er sammen om at lege eller gøre i grupperne?

Næste skridt i arbejdet med små grupper

- Hvad vil vi gerne have ud af arbejdet i små grupper? Hvilke muligheder/gevinster ser vi for vores børnegruppe og for os som pædagogisk personale?
- Hvad er vi især blevet optagede af at arbejde videre med på baggrund af vores erfaringer med og drøftelser om små grupper?
- Find tre forslag til at arbejde videre med de små grupper, så de i endnu højere grad kommer børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse til gode.

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) gør uddannelse og dagtilbud bedre. Vi leverer viden, der bruges på alle niveauer – fra institutioner og skoler til kommuner og ministerier.

www.eva.dk

Få mere at vide om, hvordan du kan bruge forskning i udviklingen af jeres dagtilbud

EVA's temahæfter og øvrige artikler om, hvad forskningen siger om børn i dagtilbud, udkommer digitalt. Tilmeld dig vores nyhedsbrev på www.eva.dk og få kvalitetsvurderet forskning og viden leveret direkte i din indbakke.

DANMARKS EVALUERINGSINSTITUT

T 3555 0101
E eva@eva.dk
H www.eva.dk